

СБОРНИК СТАТЕЙ

**Международной научно-практической
конференции молодых ученых**

**«НУРГАЛИЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ-Х:
НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ
XXI СТОЛЕТИЯ.**

**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ»,
посвященной 25-летию со дня основания
Евразийского национального университета
имени Л.Н. Гумилёва**

25-26 февраля 2021 года

г. Нур-Султан, 2021

СБОРНИК СТАТЕЙ
Международной научно-практической
конференции молодых ученых
«НУРГАЛИЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ-Х:
НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО СТУДЕНТОВ
XXI СТОЛЕТИЯ. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ»

25-26 февраля 2021 года

г. Нур-Султан, 2021

УДК 80/81

ББК 81.2

Н90

Рецензенты: И. Любоха-Круглик - д.ф.н., профессор (Польша)
Л.Е. Беженару - д.ф.н., профессор (Румыния)

Под общ. ред. - д.ф.н., проф. К.Р.Нургали

Члены редколлегии: д.ф.н., проф. К.Р.Нургали, к.ф.н., проф. Мукажанова Л.Г., маг. Азкенова Ж.К.

Н-90 «Нургалиевские чтения-Х: Научное сообщество молодых ученых XXI столетия. Филологические науки»: сборник статей по материалам Международной научно-практической конференции (25-26 февраля 2021 г., г.Нур-Султан). / Под общ. ред. д.ф.н., проф. К.Р.Нургали. – Нур-Султан: ЕНУ, им.Л.Н. Гумилёва, 2021. – 591 с.

IBSN 978-601-337-505-2

Данный сборник статей состоит из материалов, представленных на юбилейной Международной научно-практической конференции «Нургалиевские чтения-Х: Научное сообщество молодых ученых XXI столетия. Филологические науки» (25-25 февраля 2021 г., г.Нур-Султан). Доклады участников этого научного форума представляют собой результаты исследований молодых ученых по литературоведческим и лингвистическим проблемам, а также вопросам современных методик анализа литературных произведений, переводоведения, образования в условиях пандемии. Многоаспектность тем выступлений – свидетельство интересов современных студентов, которые отличаются широким кругозором и высокой научно-методической подготовкой к научным исследованиям.

Участники данной конференции представляют вузы, которые являются многолетними партнёрами по международному академическому сотрудничеству. Так, перед широкой аудиторией выступили студенты, магистранты, докторанты и аспиранты вузов Казахстана, Российской Федерации (г.Москва, г. Казань, г. Таганрог, г. Ставрополь), Польши (г.Катовице), Румынии (г.Яссы), Турции (г. Анкара) и др.

Данный сборник может быть рекомендован обучающимся образовательных программ по филологическим и педагогическим направлениям.

IBSN 978-601-337-505-2

УДК 80/81
ББК 81.2

©ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва, 2021

2. Пушкин А.С. П 91. Сочинения. В 3-х т. Т.1. Стихотворения; Сказки; Руслан и Людмила: Поэма. – М.: Худож. Лит., 1985. – 735 с.
3. <https://rustih.ru/aleksandr-pushkin-v-stepi-mirskoj-pechalnoj-i-bezbrezhnoj/>
4. <https://czech-gm.ru/vipolnenie-kontrolnih/tri-klyucha-pushkin.php>

Аннотация: В статье рассматривается актуальная проблема литературоведения тема судьбы в философской лирике русского поэта А.С. Пушкина. Автор предлагает анализ нескольких его произведений, в которых прослеживается данная тема.

Ключевые слова: жизнь, судьба, философия, произведения

THE ARTICLE DEALS WITH THE PHILOSOPHICAL MOTIVES OF LIFE AND FATE

Illarionova A.E.

undergraduate 4 years of study ENU, Nur-Sultan Kazakstan

Abstract: The article deals with the actual problem of literary criticism, the theme of fate in the philosophical lyrics of the Russian poet A.S. Pushkin. The author offers an analysis of several of his works, in which this topic is traced.

Keywords: life, fate, philosophy, works.

АУЫЗША АУДАРМАШЫНЫҢ АУДАРМА БАРЫСЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІСІ

Оразғалиева К.К.

магистрант 1 года обучения

ЕНУ имени Л.Н. Гумилева

г. Нур-Султан, Казахстан

orazgalieva.kk@gmail.com

Научный руководитель – Кызырова А.М.

к.ф.н., и.о. доцента

kuzyrova_am@enu.kz

Тілдік қабілет мәселесі психолінгвистика, психолоия, психофизиология және педагогика салаларында зор орын алады. Адам баласының дамуындағы тіл мен сөйлеудің мәні оның психикасына әсер етеді. Сайып келгенде, тіл мен сөйлеудің өзара қатынасы қандай, пікірдің қалай құралғанын, баланың тілді қалай меңгеретіні, тілдік қабілеттің негізі қандай екені біз үшін беймәлім [1].

Тілдік қабілет басқа арнайы қабілеттермен салыстырғанда өзіне ғана тән ерекшелікке ие. Бұл ерекшелік, біріншіден, ТҚ құрылымы және ана тілі мен шетел тілді меңгеру әдісінің кейбір ерекшеліктерінің болуында көрінеді [2]. Екіншіден, тілдік қабілеттің қызметтерінің әртүрлілігі – жазбаша, ауызша, іштей сөйлеу; коммуникативтік, когнитивтік, эстетикалық, экспрессивтік, сигнификативтік, реттеуші қызметтері. Үшіншіден, ТҚ құрылымының “дуализмі” және ондағы тіл мен сөйлеудің қарым-қатынасы. Сондықтан, тіл мен сөйлеу бірліктерінің әртүрлілігі, оның ішіндегі сөйлеу мәнмәтіні, паралингвистикалық және экстралингвистикалық факторлары зерттелу керек.

Осыған байланысты шетел тілді меңгеруді тілдік бірліктерді аудару қабілеті деп қарастыруға болады. Аудару барысы түпнұсқада берілген мазмұн мен мәтіннің мәнін басқа тілге аудару барысындағы лингвистикалық және паралингвистикалық

көріністерінен тұрады. Бұл көріністер түнұсқа мәтіннің аңғаруында да, оның ана тіліндегі айтылуында да жүзеге асатын тілдік және когнитивтік амаладарымен қабаттасады [3].

Демек, аударма барысы – шеберлік пен өнерлік элементтерінен тұратын адамның интеллектуалдық қызметінің бірі. Сондықтан, аударма сапасына баға беру теориялық және іс жүзінде қиынға түседі. Осымен аударма сапасы мәселесі туралы аударма Цвиллинг мен Туровер (1978), Комиссаров (1990), Ковалева (2001) сияқты теорияшылар мен практиктердің арасындағы көпжылдық пікірталасы анық ашылады [4].

Сапалы аударма деген не? Және жақсы аудармашы деген кім? Бұл ғалымдар шеше алмайтын жасырын сыр. Сондықтан да, зерттеушілер аудармашының ақыл-ойында құпияны табуға тырысуда [5]. Тіл білімі мен когнитивті дағдылардың деңгейі аудармашының кәсіби жетістіктің басты индикаторы ретінде көрінеді. Алайда, жылдар бойы көптеген ғалымдар өзін-өзі реттеу, уәждеме, эмпатия не сабырлылық сияқты психологиялық аспектерге сүйенеді [6].

Әр адам баласы жан мен денеден тұрады, демек, тіл фонемасын бір-біріне тығыз байланысқан осы екі сыңардың призмасы арқылы қарастыру керек [7]. Психолінгвистика – психологиялық, нейробиологиялық және лингвистикалық аспектілерін қолданып, тілдің қолданысын түрлі тұрғыдан зерттейтін ғылым. Кез келген адамды ізбе-із не ілеспе аударуға оқыту мүмкін бе? Берілген сұраққа жауап беру үшін ізбе-із және ілеспе аударма деген не және екі ауызша аудармашының қасиеттеріне мен олардың өзгешеліктеріне тоқталайық.

Ілеспе аударма – кәсіби қызметтің энергияны көп қажет ететін бағыттарының бірі. Шеберлі аудармашылардың ақпаратты өңдеу жылдамдығы мен оның интерпретациясының дәлдігі көптеген жылдар бойы жаттықтырып, қатал іріктеуден өтіп жеткен нәтижесімен көрінеді [8]. Атап айтқанда, ілеспе аударманы бастапқы нұсқадай тәржімалау мүмкін емес. Аудармашыға бір лингвистикалық материалды ұсынғанымен де, оның әр жаңадан жасалған аудармасы әртүрлі болады. Яғни, әр аударма сайын жаңа мәтіндер пайда болады. Сонымен қатар, аудармашының материалмен танысу дәрежесі аударма сапасын өзгертеді. Аударма барысын теориялық тұрғыдан түрлі компоненттерге бөлуге болады, алайда, тәжірибелік тұрғыдан оның компоненттерін бөлектеу толықтай күрделі, ал шеберлі ілеспе аудармашылар саны шектеулі.

Ізбе-із аударма – аудитивтік, тура, біржақты, түйіспелі, жабдық қажет етпейтін аударма. Бұл аударма түрі конференц-аударма жайттарында қолданылады, бастапқы ақпаратты қабылдау барысында жазба жүргізуді және оратордың сөзі аяқталғаннан кейін жазбалар деректері негізінде аударма жасауды талап етеді [9]. Бұл ауызша аударманың түрі жауапты экономикалық-қаржылық, саяси, құқықтық және басқа да мәселелер төңірегіндегі ресми кездесулер кезінде, келіссөздерде, пресс-конференцияларда, семинарлар мен дөңгелек үстелдер кезінде жүзеге асады.

Ілеспе және ізбе-із аудармашылардың қасиеттердің сипаттамасы әртүрлі болуы мүмкін. Аударма үшін қажетті қасиеттер деп келесі қасиеттерді ажыратамыз:

1. Ділдік дағдылар – тілді білу, мәдениетті білу, тақырыпты білу;
2. Практикалық дағдылар – белсенді зейін, жатық сөз, жылдам ойлау, жақсы жад, зейін қою қабілеті, төзімділік, аналитикалық қабілеттер, жабдықты пайдалана алу;
3. Эмоционалды дағдылар – сабырлық, өзін-өзі бақылау, уәждеме;
4. Әлеуметтік дағдылар – жұмыс этикасы, топтық жұмыс.

Осы қасиеттерді қарастыра отырып, жаңа ақпаратты зерттеу арқылы екі санатты - ділдік және әлеуметтік санаттарын тезірек дамытуға болады. Ал практикалық және эмоционалды санаттарын дамыту қиынға түседі. Оның себебі адамның ақыл-ойын зерттейтін ғылымда, Психологияда, жатыр. Психология зерттейтін аспектілер:

- Менталды қалыптасу (білімі мен өмір бойы үйренген дағдылар);
- Психикалық қасиеттері (өмірдің белгілі бір мақсаттарының, темпераментінің, мінезінің, қабілеттерінің ориентациясы);
- Психикалық процестер (бейнелерді, сезімдерді, ойларды және т. б. тудыратын дамушы, динамикалық құбылыстар) [7].

Психикалық қасиеттер мен психикалық процестер бір-бірімен тығыз байланысты және олардың негізі әр адам туылған кезінен оның тұлғасында қаланады. Демек, нәтижелі аудармаға қажет тәжірибелік және эмоционалды дағдылар туған күннен пайда болатын жеке тұлғаға тән қасиеттер [7]. Егер де адам аталмыш қасиеттерге ие болмаса, жаттығулар көмегімен немесе ынтамен оқу арқылы осы қасиеттерді дамытуға болады. Себебі, әр адам жақсы жад пен болжау қабілетімен туылмайды.

Қорыта келе, әр жеке тұлға – ерекше және оның тұлғасы арнайы кәсіпке лайықты. Нәтижелі аудармашы болу үшін жан мен дененің тығыз байланысы қажет. Екі тілді (билингв) болу адамның аудару қабілетін дәлелдемейді. Тілдің толықтай құрылысын білу де адамды шеберлі аудармашы қылмайды. Нәтижелі аудармашы болу және осы мамандықта жетістікке жету үшін ерекше қасиеттер қажет. Ілеспе және ізбе-із аудармашылардың жұмысы тілдік және мәдени білімнің, тәжірибелік дағдылардың және эмоциялық интеллекттің жоғары деңгейін талап етеді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Большунова Н.Я., Дьячков А.В. Индивидуально-психологические особенности перевода как составляющие языковых способностей // RUDN Journal of Psychology and Pedagogics, 2017. – С. 155-166.
2. Новикова И.А., Новиков А.Л., Рыбаков М.А. Психолингвистические аспекты современных моделей поликультурного образования // Избранные труды международной научной конференции «Многомерные миры языка»: сост. Н.В. Новоспасская. – М.: РУДН, 2015. – С. 339-353.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода. – М.: Аудитория, 2016. 244 с
4. Natalia Kashirina, Psychology of Translation: Critical and Creative Thinking // Handbook of Research on Teaching Methods in Language Translation and Interpretation, 2015, pages 274-296.
5. Brisau, A., R. Godijns and C. Meuleman Towards a psycholinguistic profile of the interpreter / Brisau, A., R. Godijns and C. Meuleman // Meta: Translators' Journal. - 1994. - 39(1). – P. 87–94.

6. Goleman, D. Emotional intelligence (10th-anniversary ed.) / Goleman, D. – New York: Bantam Books, 2005.
7. Solopaeva A.A. Psycholinguistic aspect as a factor of effective simultaneous interpretation // Russian Linguistic Bulletin, 1 (17) 2019, p. 15-16.
8. Кони́на А.А., Черниговская Т.В. Синхронный перевод как экстремальный вид когнитивных процессов // Вопросы психолингвистики 4 (38), 2018, Р. 179.
9. Аликина Е.В. Психологическая модель устного последовательного перевода // ФГБОУ ВПО «Пермский национальный исследовательский политехнический университет», 2012.

Аңдатпа: Берілген мақалада ізбе-із және ілеспе аударма жасауда түйінді рөл атқаратынауызша аудармашының психологиялық негіздері қарастырылады. Қазіргі заманауи өмірде пәнаралық зерттеулердің қарқын дамуымен психологиялық бағыт ең өзекті және перспективті болып есептеледі. Мақалада аудару дағдының дифференциалды-психологиялық аспектілері тілдік қабілеттің құрамдас бөлігі ретінде баяндалады. Ізбе-із және ілеспе ауызша аударма түрлеріне анықтама беріліп, олардың басты өзгешеліктері анықталады. Сонымен қатар, психология зерттейтін үдерістер мен ауызша аударманы іске асыру үшін қажетті үдерістерді салыстырылуға шолу жасалған. Мақалада берілген ақпарат алдағы зерттеулерге де, сонымен қатар келешек ауызша аудармашыларды даярлау кезінде оқу құралы ретінде де қолданыла алады.

Түйін сөздер: ауызша аударма, аударма психологиясы, психолингвистикалық аспект

Аннотация: В данной статье рассматривается важная роль психологических основ устного переводчика в процессе перевода. В современном мире из-за интенсивного развития межотраслевых исследований психологические тенденции являются актуальными и перспективными. В статье поднимается вопрос о языковых способностях как о ключевой части дифференциально-психологических аспектов навыков перевода. Предоставляется определение видам устного перевода – синхронному и последовательному переводам; выявляются их главные особенности. Наряду с этим, приведено сравнение между процессами, изучаемых в психологии, и процессами, необходимые для осуществления устного перевода. Информация, представленная в статье, может быть использована как для дальнейших исследований, так и в качестве учебного пособия при подготовке будущих устных переводчиков.

Ключевые слова: устный перевод, психология перевода, психолингвистический аспект

PSYCHOLOGICAL ASPECT OF INTERPRETER DURING INTERPRETATION

Orazgaliyeva K.K.

undergraduate 1 year of study

The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Abstract: This article deals with the important role of the psychological basis of an interpreter in the translation process. Currently, due to the intensification of interdisciplinary research, psychological approaches are relevant and challenging. The article raises the question of language skills as a key part of the differential psychological aspects of interpretation skills. The definition of simultaneous interpretation and consecutive interpretation is provided; their fundamental characteristic is identified. Furthermore, the article reports a comparison between the processes studied in psychology and the processes necessary for the implementation of interpretation. The information presented in the article can be used both for further research and as a training manual for the training of future interpreters.

Keywords: interpretation, the psychology of translation and interpretation, psycholinguistic aspects

ДРАМЫ А.Н. ОСТРОВСКОГО «БЕШЕНЫЕ ДЕНЬГИ» И «БЕСПРИДАННИЦА» В ПЕРЕВОДАХ НА ТАТАРСКИЙ И БАШКИРСКИЙ ЯЗЫКИ: АСПЕКТЫ ПОЭТИКИ

Мухаметдинова С.Ф.